

C/2024/877

6.2.2024

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Polityka energetyczna i strategie energetyczne w regionie eurośródziemnomorskim”

(opinia z inicjatywy własnej)

(C/2024/877)

Sprawozdawca: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Współsprawozdawczynie: **Maria Helena DE FELIPE LEHTONEN**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	23.2.2022
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	28.9.2023
Data przyjęcia na sesji plenarnej	26.10.2023
Sesja plenarna nr	582
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	214/2/3

1. Wnioski

- 1.1. Region śródziemnomorski, który uznano już za obszar świata pod szczególną presją klimatyczną, odczuje w sposób nieproporcjonalny skutki kryzysu klimatycznego.
- 1.2. Przewidzenie się w regionie eurośródziemnomorskim z węglowodorów na gospodarkę opartą na energii odnawialnej może w znacznym stopniu przyczynić się do zrównoważonego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, a także do rozwoju handlu regionalnego i współpracy.
- 1.3. Przejście od systemu energetycznego opartego na paliwach kopalnych do systemu opartego na odnawialnych źródłach energii niesie ze sobą nieuchronne konsekwencje geopolityczne, gospodarcze i społeczne, w tym pojawi się grupa przegranych transformacji, które to konsekwencje Unia Europejska może łagodzić.
- 1.4. Biorąc pod uwagę komplementarność energetyczną między Północą a Południem, połączenia międzysystemowe mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju zintegrowanego systemu energetycznego na obszarze eurośródziemnomorskim.
- 1.5. Mikroprzedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa mogłyby stać się niezbędnym elementem nowej europejskiej strategii energetycznej w regionie eurośródziemnomorskim.

2. Wprowadzenie

- 2.1. Region śródziemnomorski ma strategiczne znaczenie dla unijnych dostaw energii, głównie ze względu na import energii z paliw kopalnych z wielu krajów tego regionu. Stosunki panujące w regionie śródziemnomorskim w dziedzinie energetyki charakteryzują się zarówno współpracą, jak i napięciami strategicznymi. Oczekuje się, że obecny kontekst geopolityczny i energetyczny zwiększy znaczenie energii i umieści ją w centrum stosunków eurośródziemnomorskich.
- 2.2. Region śródziemnomorski, który uznano już za jeden z obszarów świata pod szczególną presją klimatyczną, odczuje w sposób nieproporcjonalny skutki kryzysu klimatycznego. Jego dramatyczna sytuacja uwydatnia bezwzględnie potrzebę osiągnięcia celów porozumienia paryskiego oraz celów zrównoważonego rozwoju ONZ. Zważywszy, że sektor dostaw energii w największym stopniu przyczynia się do emisji gazów cieplarnianych, w regionie śródziemnomorskim priorytetem jest przyspieszenie transformacji energetycznej i przejścia z paliw kopalnych na neutralność emisyjną.

2.3. Podczas, gdy kraje UE opracowały politykę dywersyfikacji koszyka energetycznego w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, co ostatecznie doprowadziło do przyjęcia najambitniejszej na świecie strategii transformacyjnej – Europejskiego Zielonego Ładu – kraje południowej i wschodniej części basenu Morza Śródziemnego („kraje SEMED”) nie zmierzają obecnie w tym samym tempie do obniżenia emisyjności sektora energetycznego. W tym względzie Europejski Zielony Ład jest inspirującym modelem, kluczowym instrumentem zapewniającym wzmożoną współpracę energetyczną i szansą na bardziej zrównoważoną politykę energetyczną w całym regionie śródziemnomorskim.

2.4. Basen Morza Śródziemnego dysponuje znaczącymi odnawialnymi źródłami energii, które oferują niezrównane możliwości w zakresie bezpieczeństwa energetycznego i współpracy energetycznej w całym regionie. W szczególności SEMED należą do krajów, które mają największy na świecie potencjał produkcji energii słonecznej. Ten potencjał energii odnawialnej kontrastuje z obecną sytuacją nierówności i zróżnicowania, która charakteryzuje śródziemnomorski krajobraz energetyczny. Nowy krajobraz energetyczny oparty na energii ze źródeł odnawialnych umożliwi włączenie większej liczby krajów do międzynarodowego handlu energią.

2.5. Choć kraje położone na północy basenu Morza Śródziemnego doświadczyły spadku zapotrzebowania na energię, zapotrzebowanie na energię w krajach SEMED stale się zwiększa wskutek wzrostu demograficznego i gospodarczego oraz elektryfikacji. Zgodnie z prognozami w przyszłych dziesięcioleciach w południowej części basenu Morza Śródziemnego może dojść do znacznej dysproporcji między popytem a podażą.

2.6. Oprócz transformacji energetycznej także wojna prowadzona przez Rosję w Ukrainie znacznie zakłóciła krajobraz energetyczny, który i tak był już bardzo niestabilny w następstwie pandemii COVID-19. Wojna uwypukliła znaczenie drugiego podstawowego filaru polityki energetycznej, którym jest zabezpieczenie dostaw energii. W wyniku rosyjskiej inwazji – UE postanowiła stopniowo uniezależnić się od rosyjskich paliw kopalnych, uruchamiając plan REPowerEU mający na celu zwiększenie oszczędności energii, dywersyfikację dostaw energii i przyspieszenie rozwoju energii odnawialnej. W związku z tym Komisja Europejska wydała wspólny komunikat, w którym nakreśliła europejską strategię w zakresie zewnętrznego zaangażowania energetycznego w zmieniającym się świecie, nadającą południowemu sąsiedztwu główną rolę w dywersyfikacji dostaw gazu do UE, wspierającą współpracę i wymianę handlową w zakresie energii odnawialnej i stawiającą ten region w centrum powstającego krajobrazu energetycznego.

3. Uwagi ogólne

3.1. Wspólnym celem 43 państw należących do Unii dla Śródziemnomorza określonym w jej deklaracji ministerialnej w sprawie energii (14 czerwca 2021 r., Lizbona) jest „sprawiedliwa i uczciwa transformacja w kierunku gospodarki i społeczeństw charakteryzujących się obiegiem zamkniętym, niską emisyjnością, włączeniem społecznym, odpornością, zrównoważonością, zasobooszczędnością i efektywnością energetyczną”. Transformacja energetyczna w regionie śródziemnomorskim wymaga zatem szybszego, znacznego ograniczenia produkcji i zużycia paliw kopalnych zarówno w przemyśle, jak i w gospodarstwach domowych. Intensywny rozwój energii odnawialnej, który wraz z efektywnością energetyczną może umożliwić osiągnięcie celów w zakresie neutralności emisyjnej, plasuje się wciąż poniżej średniej światowej, a energia odnawialna stanowi 11 % całkowitego zużycia energii w regionie śródziemnomorskim.

3.2. Jak wspomniano na konferencji Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES) w sprawie geopolityki Europejskiego Zielonego Ładu, jest on potężnym katalizatorem skoordynowanych działań i sprawia, że UE odgrywa wiodącą rolę w transformacji energetycznej. W tym sensie wymiar zewnętrzny Europejskiego Zielonego Ładu polega na tym, że UE zachęca swoich sąsiadów do przyjęcia takiego samego poziomu ambicji i wkroczenia na tę samą ścieżkę zrównoważonego rozwoju, co obecnie nie ma miejsca w regionie śródziemnomorskim. Dla UE szczególnie ważne jest uniknięcie ryzyka ucieczki emisji.

3.3. Niemniej kraje SEMED zobowiązały się do realizacji ambitnych zadań w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, w tym przez rozwój energii odnawialnej i większą efektywność energetyczną. Te cele można zrealizować jedynie dzięki silnej woli politycznej oraz zewnętrznemu wsparciu technicznemu i finansowemu.

3.4. By w regionie Morza Śródziemnego do 2050 r. osiągnąć zeroemisyjność netto, potrzebnych jest wiele inwestycji w energię: w sprawozdaniu „Mediterranean Energy Perspectives (MEP)” [Śródziemnomorskie perspektywy energetyczne] z 2022 r. OME szacuje, że ich wartość przekracza 6 700 mld EUR. Z tego samego badania wynika, że połowa tych inwestycji będzie musiała zostać dokonana w krajach SEMED. Same inwestycje w energię ze źródeł odnawialnych stanowiłyby 70 % tej kwoty.

3.5. Zewnętrzny wymiar Europejskiego Zielonego Ładu, Nowy program na rzecz regionu śródziemnomorskiego oraz przyjęta niedawno zewnętrzna strategia energetyczna UE nadają Unii istotną rolę w promowaniu energii odnawialnej i efektywności energetycznej w jej południowym sąsiedztwie. Ta rola musi się wyrażać głównie za pomocą Instrumentu Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej (ISWMR) – „Globalny wymiar Europy”, z którego 30 % zostanie przeznaczony na przeciwdziałanie zmianie klimatu i zmianie środowiska naturalnego. W tym kontekście

niezwykle istotne jest, aby UE i jej partnerzy ukończyli prace nad wieloletnimi programami indykatywnymi określającymi priorytetowe obszary współpracy, co umożliwi przyspieszenie przekazywania pomocy finansowej UE na lata 2021–2027. Dotychczas uzgodniono programy unijnej pomocy finansowej z bardzo niewieloma krajami SEMED (Egipt i Jordania). Zielone partnerstwo podpisane przez UE i Maroko w październiku 2022 r. w celu urzeczywistnienia zewnętrznego wymiaru Europejskiego Zielonego Ładu ma się stać natomiast wzorem współpracy między UE a krajami SEMED, by przyspieszyć transformację ekologiczną.

3.6. Rozpowszechnienie infrastruktury energii odnawialnej w całym regionie Morza Śródziemnego może w znacznym stopniu przyczynić się do zrównoważonego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, do handlu regionalnego i współpracy. Rozwój tej infrastruktury może być dla regionu śródziemnomorskiego nową szansą na to, by stać się czołową dostawcą energii na rynek europejski, a jednocześnie zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne krajów SEMED. Ponadto rozwój sektora energii odnawialnej sprzyja tworzeniu miejsc pracy (także dla wysoko wykwalifikowanych pracowników) i dobrobytu oraz przyczynia się do zrównoważonego rozwoju gospodarek krajów SEMED. Dzięki regionowi Morza Śródziemnego Unia Europejska może stać się liderem transformacji energetycznej i przemysłowej. Wiodące sektory w obszarze zielonej technologii w UE mogą wzmocnić swoją globalną i regionalną pozycję, inwestując w możliwości oferowane w krajach SEMED.

3.7. Oczywiste jest, że region śródziemnomorski ma przewagę komparatywną w produkcji energii słonecznej i wiatrowej oraz że tworzy synergie z rozwijającym się sektorem czystego wodoru. Nie ulega również wątpliwości, że dzięki gwałtownie spadającym kosztom odnawialna energia słoneczna i wiatrowa stały się najtańszymi źródłami energii, co stwarza możliwości realizacji celu zrównoważonego rozwoju nr 7 – „Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie”.

3.8. W ostatnich latach zielony wodór wzbudza znaczne zainteresowanie jako jeden z głównych sposobów realizacji celów w zakresie neutralności emisyjnej. To przełomowe rozwiązanie służące obniżeniu emisyjności transportu ciężkiego i procesów przemysłowych, pozwalające jednocześnie na magazynowanie i przesył energii odnawialnej, stało się pierwszoplanowym priorytetem Europejskiego Zielonego Ładu.

3.9. Południowy region Morza Śródziemnego uznano za jeden z trzech głównych korytarzy importu zielonego wodoru do UE w zmieniającym się świecie. Biorąc pod uwagę ogromny potencjał krajów SEMED w zakresie energii odnawialnej, ich bliskość geograficzną i potencjalnie niskie koszty produkcji wodoru w perspektywie długoterminowej, mają one wyjątkową okazję, by stać się centralnym punktem unijnego łańcucha dostaw zielonego wodoru. W Nowym programie na rzecz regionu śródziemnomorskiego wyznaczono cel, którym jest zwiększenie w sąsiedztwie UE do 2030 r. zdolności produkcyjnej elektrolizerów do co najmniej 40 gigawatów.

3.10. Po wizycie przewodniczącej Komisji Europejskiej Ursuli von der Leyen w Kairze w czerwcu 2022 r. ogłoszono zawarcie z Egiptem śródziemnomorskiego partnerstwa na rzecz wodoru z myślą o rozwoju egipskiego sektora energii odnawialnej, produkcji wodoru niskoemisyjnego i odnawialnego oraz niezbędnej infrastruktury i sieci elektroenergetycznych. Następnie – przy okazji COP27 – UE podpisała z Egiptem protokół ustaleń w sprawie strategicznego partnerstwa na rzecz wodoru odnawialnego. W tym względzie w interesie regionu leży rozszerzenie tego partnerstwa na inne kraje sąsiednie, co pozwoli na zawarcie wielostronnego i prawdziwego śródziemnomorskiego partnerstwa na rzecz wodoru. W tym kontekście, jeśli chodzi o wodór, istotne jest pełne wykorzystanie potencjału platformy gazowej Unii dla Śródziemnomorza. Kolejnym przykładem platformy współpracy, którą można by rozszerzyć o energię odnawialną i zielony wodór, jest wschodniośródziemnomorskie forum gazowe.

3.11. Mimo że efektywność energetyczna jest filarem transformacji energetycznej w kierunku gospodarek bezemisyjnych oraz czynnikiem napędzającym bezpieczeństwo energetyczne, państwa należące do Unii dla Śródziemnomorza poświęciły jej stosunkowo niewiele uwagi. Zdaniem MedECC pomimo dużego potencjału drzemącego w regionie śródziemnomorskim działania na rzecz efektywności energetycznej są tam nadal w powijakach. A przecież efektywność energetyczna może w znacznym stopniu przyczynić się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i stworzenia możliwości zatrudnienia. Pozwala również zaoszczędzić na kosztach i zwiększyć wydajność przedsiębiorstw, co ma kluczowe znaczenie w obecnej sytuacji. Transport, przemysł i budownictwo to sektory, w których można osiągnąć znaczące korzyści, zwłaszcza w krajach SEMED, w których do 2050 r. zapotrzebowanie na energię znacznie wzrośnie.

3.12. Jak stwierdzono w planie REPowerEU, oszczędności energii i efektywność energetyczna stały się kluczowym priorytetem UE, zwłaszcza w kontekście dążenia do bezpieczeństwa energetycznego w perspektywie krótkoterminowej. Zewnętrzna strategia energetyczna UE również opiera się na założeniu, że oszczędności energii i efektywność energetyczna staną się światowym priorytetem, a płynące z niej doświadczenia w zakresie regulacji, prawodawstwa i normalizacji mogą stanowić dobry przykład do naśladowania. Wśród priorytetów wskazanych w Nowym programie na rzecz regionu śródziemnomorskiego oraz deklaracji ministerialnej Unii dla Śródziemnomorza w sprawie energii w odniesieniu do regionu śródziemnomorskiego znalazło się uwzględnienie środków w zakresie efektywności energetycznej we wszystkich sektorach i strategiach politycznych. W tym względzie ciekawym narzędziem do propagowania środków w zakresie efektywności energetycznej w państwach należących do Unii dla Śródziemnomorza, którego potencjał można w pełni wykorzystać, jest platforma ds. energii odnawialnej i efektywności energetycznej Unii dla Śródziemnomorza.

3.13. W regionie śródziemnomorskim pewną rolę w transformacji energetycznej w kierunku zrównoważonych metod produkcji i zużycia energii odgrywa gaz ziemny, który w koszyku energetycznym zastępuje węgiel kamienny i ropę naftową. Jego znaczenie podkreśla fakt, że w unijnej systematyce dotyczącej zrównoważonego rozwoju niektórym gazom kopalnym przyznano status „działalności na rzecz przejścia przyczyniającej się do łagodzenia zmiany klimatu” na określony czas, w zależności od szczególnych warunków i wymogów przejrzystości. Oczekuje się, że do 2030 r. gaz ziemny będzie nadal odgrywał znaczącą rolę w koszyku energetycznym UE, po czym jego wykorzystanie spadnie zgodnie ze zobowiązaniami dotyczącymi neutralności klimatycznej.

3.14. Jak wspomniano w deklaracji ministerialnej Unii dla Śródziemnomorza w sprawie energii oraz w podpisanym niedawno protokole ustaleń między UE, Egiptem i Izraelem, niezwykle ważne jest, aby w regionie śródziemnomorskim podejmować starania na rzecz obniżenia emisyjności łańcucha dostaw gazu ziemnego, szczególnie w odniesieniu do wycieków metanu. W tym celu można by przeznaczyć specjalne fundusze na działalność badawczą i rozwojową.

3.15. W związku z odkryciem znacznych zasobów gazu ziemnego we wschodnim regionie Morza Śródziemnego kraje nadbrzeżne i cały region stanęły przed ogromną szansą. Należy mieć nadzieję, że poszukiwanie i monetyzacja zasobów gazu ziemnego na Cyprze, w Egipcie i Izraelu przyczynią się do regionalnego rozwoju gospodarczego, propagowania synergii i poprawy bezpieczeństwa energetycznego Europy przez dywersyfikację dostaw gazu ziemnego na rynek europejski i zmniejszenie udziału Rosji w tych dostawach. Stało się to kwestią priorytetową ze względu na pogorszenie stosunków z Rosją i użycie dostaw gazu ziemnego jako broni w konflikcie z Ukrainą.

W tym kontekście omówiono rozmaite projekty dotyczące transportu gazu ziemnego ze wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego na rynek europejski. Projekt gazociągu wschodniośródziemnomorskiego (EastMed) miał służyć połączeniu izraelskich, egipskich i cypryjskich złóż gazu ziemnego z rynkiem europejskim przy pośrednictwie Grecji. Niemniej poziom ryzyka geopolitycznego dla dużych inwestycji w tym regionie jest w dalszym ciągu wysoki ze względu na nierozwiązane konflikty polityczne i rywalizację regionalną we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego, w tym próby kwestionowania przez Turcję wyłącznych stref ekonomicznych (w.s.e.) Grecji i Republiki Cypru. W tych okolicznościach koszt wydobycia i transportu gazu ziemnego proponowanym gazociągiem EastMed utrzymuje się na poziomie zaporowym dla europejskiego rynku gazu ziemnego.

3.16. Lokalne zasoby gazu ziemnego zapewnią zasadniczą pomoc w zaspokajaniu rosnących potrzeb energetycznych krajów nadbrzeżnych we wschodnim regionie Morza Śródziemnego, a nadwyżka może być eksportowana w postaci skroplonego gazu ziemnego (LNG) na rynek światowy – w szczególności do UE – przez Egipt, co stanowi częściowe rozwiązanie problemu monetyzacji.

3.17. W planie REPowerEU, mającym na celu jak najszybsze uniezależnienie się UE od rosyjskiego gazu po inwazji Rosji na Ukrainę, oraz w zewnętrznej strategii UE zwrócono się do dostawców LNG i gazu z gazociągów z krajów SEMED (Egipt, Izrael, Algieria) o to, by odgrywali większą rolę w dywersyfikacji dostaw gazu do UE i zwiększyli swoje dostawy do UE. Protokół ustaleń podpisany przez UE, Egipt i Izrael pokazuje, jak ważna jest współpraca oparta na handlu gazem ziemnym w regionie, oraz świadczy o reorientacji stosunków w dziedzinie energetyki z korzyścią dla operatorów śródziemnomorskich, spowodowanej rosyjską inwazją na Ukrainę. Pomimo, że Libia posiada znaczne rezerwy gazu ziemnego, niestabilność polityczna uniemożliwia jej większą rolę w tym nowym kontekście.

4. Wyzwania i szanse

4.1. Integracja śródziemnomorskiego rynku energii może być kluczowym zadaniem na drodze do osiągnięcia celów transformacji energetycznej, w tym zwiększenia skali produkcji energii odnawialnej, zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego, dywersyfikacji dostaw i zmniejszenia kosztów systemu energetycznego. Żaden kraj nie może przejść udanej transformacji bez produkowania, magazynowania i eksportowania czystej energii, bez połączenia swojej sieci z sieciami sąsiadów, bez udziału w rozwoju nowej infrastruktury, wiedzy specjalistycznej, technologii i modelu zarządzania zgodnie z Europejskim Zielonym Ładem.

Zważywszy na komplementarność energetyczną między Północą a Południem, połączenia międzysystemowe mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju zintegrowanego systemu energetycznego na obszarze eurośródziemnomorskim. Jak jednak zauważono w sprawozdaniu Unii dla Śródziemnomorza i OECD dotyczącym integracji regionalnej w ramach Unii dla Śródziemnomorza, połączenia międzysystemowe w regionie śródziemnomorskim są nadal na wczesnym etapie rozwoju. Jedynie Turcja i państwa Maghrebu są obecnie połączone i zsynchronizowane z unijnym systemem elektroenergetycznym, a jedyną linią łączącą UE z południową częścią basenu Morza Śródziemnego jest marokańsko-hiszpańskie transgraniczne połączenie międzysystemowe. Potrzeba więcej połączeń międzysystemowych, zwłaszcza w celu zwiększenia elastyczności systemu energetycznego opartego na energii odnawialnej i elektrycznej w regionie eurośródziemnomorskim, który często jest opisywany jako „naturalna wspólnota sieciowa” (Escribano).

4.2. W regionie Morza Śródziemnego realizowane są różne projekty połączeń międzysystemowych, w tym projekt połączenia wzajemnego Europa-Afryka (największy na świecie kabel międzysystemowy w budowie łączący Egipt, Cypr, Grecję i UE), projekt połączenia wzajemnego Włochy-Czarnogóra-Serbia-Bośnia i Hercegowina (pierwsze połączenie wzajemne między UE a Bałkanami Zachodnimi do celów handlu energią odnawialną) oraz połączenie wzajemne Elmed (tunezyjsko-włoskie połączenie wzajemne do celów handlu energią elektryczną). W śródziemnomorskim centralnym planie elektroenergetycznego połączenia międzysystemowego z 2020 r. opracowanym przez śródziemnomorskich operatorów systemów przesyłowych (Med-TSO) zidentyfikowano 15 projektów połączeń międzysystemowych i przedstawiono analizę ilościową i jakościową dowodzącą wykonalności regionalnej współpracy wielostronnej.

4.3. Wykorzystując unijny wewnętrzny rynek energii, kraje leżące na obrzeżach regionu śródziemnomorskiego UE mają wszelkie dane po temu, by stać się ośrodkami importu na rynek UE energii odnawialnej po niskich cenach. Dotyczy to w szczególności Hiszpanii, Malty, Włoch, Grecji i Cypru. Możliwe jest utrzymywanie stosunków handlowych UE z partnerami zewnętrznymi, i to w sposób zgodny z celami Europejskiego Zielonego Ładu.

4.4. Należy podjąć działania zmierzające do rozwiązania problemu braku zharmonizowanych ram regulacyjnych na poziomie regionalnym, krajowym i subregionalnym, który to brak stanowi przeszkodę w rozwoju zintegrowanego śródziemnomorskiego rynku energii. Ważnymi elementami, które należy uwzględnić, są interoperacyjność systemów energetycznych oraz odpowiednie zarządzanie połączeniami międzysystemowymi. Brak nowoczesnych połączeń międzysystemowych na osi Południe/Południe lub ich niskie wykorzystanie przy nieznacznym handlu energią elektryczną (zwłaszcza w przypadku Maghrebu, pomimo istniejących połączeń międzysystemowych) wymaga uwagi ze strony decydentów i operatorów energetycznych.

4.5. Trójstronna współpraca energetyczna w regionie śródziemnomorskim stworzyła w ostatnich latach większe możliwości współpracy i oczekuje się, że pozostanie skutecznym modelem opartym na korzyściach dla wszystkich, szczególnie we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego w przypadku takich krajów, jak Grecja, Cypr, Egipt, Izrael i Jordania. Ścisła współpraca trójstronna, zwłaszcza w zakresie energii odnawialnej, mogłaby sprzyjać częstszym wymianom, a także przyczynić się do poprawy stosunków dwustronnych w regionie.

4.6. Jedno z głównych wyzwań z punktu widzenia przyspieszenia transformacji energetycznej i osiągnięcia bezpieczeństwa energetycznego w regionie śródziemnomorskim wiąże się z finansowaniem kluczowych projektów energetycznych, zwłaszcza kosztownej infrastruktury fizycznej. Finansowanie jest uzależnione od działań rządów, międzynarodowej pomocy finansowej i sektora prywatnego. Oczekuje się, że Europejski Fundusz na rzecz Zrównoważonego Rozwoju Plus (EFZR+) w ramach ISWMR – „Globalny wymiar Europy” przyczyni się do propagowania inwestycji publicznych i prywatnych w południowym sąsiedztwie za pomocą innowacyjnych instrumentów finansowych.

4.7. Transformacja energetyczna w regionie Morza Śródziemnego wymaga, aby prywatny sektor finansowy przestał inwestować w projekty związane z paliwami kopalnymi na rzecz projektów związanych z energią odnawialną. Według OECD inwestycje bezpośrednie na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej wciąż w nieproporcjonalnym stopniu skupiają się na projektach związanych z paliwami kopalnymi, natomiast inwestycje w energię odnawialną, choć są coraz większe, pozostają poniżej potencjału tego sektora. Wiele z ważnych krajowych przedsięwzięć energetycznych w regionie śródziemnomorskim to tradycyjne przedsiębiorstwa energetyczne, których portfele obejmują przede wszystkim inwestycje i przedsiębiorstwa związane z paliwami kopalnymi. Część z nich jednak coraz częściej przenosi swoje priorytety inwestycyjne na rynek energii odnawialnej.

4.8. Aby przyciągnąć więcej inwestycji w sektorze energetycznym, należy poprawić otoczenie biznesowe w krajach SEMED. W szeregu państw śródziemnomorskich utrzymują się bariery systemowe związane z konkurencją, liberalizacją rynków energii elektrycznej, brakiem niezależnych organów regulacyjnych i dostępem do gruntów, które to problemy należy rozwiązać w celu ułatwienia inwestycji. Unijna pomoc finansowa dla krajów SEMED może być powiązana z przeprowadzeniem reform mających na celu usunięcie tych barier.

4.9. Jak omówiono na Szczycie Eurośródziemnomorskim w lipcu 2023 r., można by zbadać i zastosować innowacyjne modele finansowania w celu przyspieszenia wdrażania projektów dotyczących energii ze źródeł odnawialnych. Dzięki zgłębieniu nowych mechanizmów finansowania, takich jak obligacje ekologiczne lub zrównoważone fundusze inwestycyjne, można by przekierować kapitał na kluczowe projekty energetyczne i infrastrukturę energetyczną, które wspierają przejście na czystą energię. Finansowanie powinno być zróżnicowane i sprawiedliwie rozdzielone między rządy, partnerów społecznych i organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Zwłaszcza organizacje społeczeństwa obywatelskiego odgrywają pierwszoplanową rolę w łagodzeniu negatywnych skutków transformacji energetycznej i powinny otrzymać wsparcie w celu zwiększenia swych zdolności i zasobów.

4.10. Dzięki współpracy z międzynarodowymi instytucjami finansowymi i funduszami wzrośnie wsparcie finansowe dla inicjatyw na rzecz transformacji energetycznej i rozwoju zrównoważonej infrastruktury.

4.11. Mikroprzedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa (MMŚP), będące podstawą gospodarki krajów SEMED, mogą stanowić centralny element nowej europejskiej strategii energetycznej w regionie eurośroziemnomorskim. Jako siła napędowa zarówno wzrostu, jak i innowacji, mają one do odegrania istotną rolę w rozwoju technologii oraz w całym łańcuchu wartości związanym z transformacją energetyczną, gdyż zapewniają wiedzę fachową i rozwiązania innym przedsiębiorstwom, obywatelom i sektorowi publicznemu w całym regionie Morza Śródziemnego.

4.12. Pilnie potrzebne jest wsparcie MMŚP i gospodarstw domowych w jak najlepszym rozumieniu transformacji energetycznej i radzeniu sobie z nią. EKES wzywa do podjęcia w sposób skoordynowany i komplementarny przez Komisję Europejską i państwa członkowskie szeroko zakrojonych i ukierunkowanych działań informacyjnych i uświadamiających z udziałem organizacji przedsiębiorców, izb, partnerów społecznych i innych zainteresowanych stron.

4.13. Bardzo ważne jest, aby UE i państwa członkowskie przyspieszyły zielone inwestycje w MMŚP poprzez stworzenie sprzyjającego, przewidywalnego i zachęcającego otoczenia regulacyjnego, a także poprzez zapewnienie szybkiego, łatwego, prostego i identyfikowalnego dostępu do finansowania dostosowanego do rozmaitych potrzeb wszelkiego rodzaju grup MMŚP.

4.14. Zasadnicze znaczenie ma zapewnienie ścisłej współpracy między organizatorami kształcenia a MMŚP w celu opracowania szkoleń zapewniających kompetencje i umiejętności potrzebne w transformacji ekologicznej. Ponadto EKES uważa, że niezbędne jest wspieranie działań innowacyjnych na rzecz MMŚP poprzez zachęcanie do współpracy z innymi przedsiębiorstwami, ich organizacjami, izbami, szkołami wyższymi i organizacjami badawczymi i jej ułatwianie.

4.15. Zasadnicze znaczenie ma umożliwienie społecznościom czynnego udziału w procesach decyzyjnych, co zapewni wysłuchanie ich stanowiska i zaspokojenie ich potrzeb. Konieczne jest zaangażowanie partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w cały cykl polityki.

4.16. Współpraca ze szkołami, uczelniami i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego zapewni młodszemu pokoleniu wiedzę na temat energii ze źródeł odnawialnych i zrównoważonego rozwoju. Dzięki temu stanie się ono orędownikiem i aktywnym uczestnikiem transformacji energetycznej.

4.17. Obecny kontekst wynikający z rosyjskiej inwazji na Ukrainę oraz późniejsza polityka UE mająca na celu uniezależnienie się od rosyjskich paliw kopalnych sprawiły, że gaz ziemny ponownie znalazł się w centrum uwagi. Obecnie omawiane i planowane są nowe inwestycje w infrastrukturę gazową – głównie infrastrukturę LNG i w mniejszym stopniu gazociągi – oraz w poszukiwania, mające na celu zwiększenie i dywersyfikację dostaw gazu ziemnego do UE, w tym od dostawców śródziemnomorskich. Te inwestycje mogą zachować spójność z celami klimatycznymi UE. Obecne względy krótkoterminowe nie mogą odwracać uwagi UE i jej partnerów śródziemnomorskich od zasady, że gaz ziemny musi pozostać przejściowym źródłem energii, które będzie stopniowo wycofywane w perspektywie średnioterminowej.

4.18. W celu pełnego wykorzystania istniejących terminali LNG, zwłaszcza w Grecji, Portugalii i Hiszpanii, można wzmocnić integrację energetyczną UE, tak aby umożliwić przepływ importowanego gazu ziemnego do pozostałych krajów UE. Gazowe połączenie wzajemne Grecja-Bułgaria (IGB) oraz budowa terminala LNG w greckim porcie Aleksandropolis są inspiracją dla dalszej i intensywniejszej współpracy energetycznej. Zgodne z tym podejściem są uzgodnione niedawno przez Portugalię, Hiszpanię i Francję plany poprawy połączeń między Półwyspem Iberyjskim a resztą Europy za sprawą „zielonego korytarza”, w tym projekt transportującego wodór gazociągu o nazwie H2Med (z Celorico do Zamory oraz z Barcelony do Marsylii).

4.19. Współpraca eurośroziemnomorska w dziedzinie energii może odbywać się z uwzględnieniem wniosków wyciągniętych z dużych projektów, takich jak śródziemnomorski plan słoneczny, Desertec czy eurośroziemnomorski pierścień energetyczny, których niepowodzenie wynikało z braku realizmu lub prób uproszczenia złożonych realiów w terenie. Można by lepiej uwzględnić różnice w rozwoju, aby zagwarantować, że współpraca eurośroziemnomorska w dziedzinie energii pozostanie korzystna dla wszystkich, sprawiedliwa i realistyczna. W związku z tym u podstaw tej współpracy muszą leżeć dostęp do finansowania, wymiana wiedzy i budowanie zdolności.

4.20. Obecne zakłócenia w krajobrazie energetycznym doprowadziły do dużej zmienności cenowej, co z kolei wywołało presję inflacyjną w większości krajów regionu śródziemnomorskiego. Ponadto nierówności związane z dostawami energii w kontekście transformacji energetycznej wpływają na przystępność cenową energii, co zagraża dostępowi do energii gospodarstw domowych znajdujących się w trudnej sytuacji i MMŚP. Można złagodzić skutki rosnących cen energii dla konsumentów i przedsiębiorstw, szczególnie mając na uwadze, że podstawą długoterminowej stabilności społeczno-gos-

podarczej i dobrobytu w regionie eurośroziemnomorskim są wzajemne powiązania między wodą, energią i żywnością. Istotne jest, by przy przechodzeniu na bardziej zrównoważony system energetyczny położono nacisk na powszechny dostęp do przystępnej cenowo i niezawodnej energii, zgodnie z celem zrównoważonego rozwoju nr 7, dzięki czemu transformacja będzie sprawiedliwa i uczciwa dla wszystkich konsumentów. Jednocześnie uwzględnienie terytorialnych, płciowych i społecznych różnic w dostępie do energii pozwoli położyć kres ubóstwu energetycznemu.

4.21. Przejście z systemu energetycznego opartego na paliwach kopalnych do systemu opartego na odnawialnych źródłach energii niesie ze sobą nieuchronne konsekwencje geopolityczne, gospodarcze i społeczne, w tym pojawi się grupa przegranych transformacji. Aby ta transformacja była sprawiedliwa, także społecznie, rządy mogłyby wspierać sektory paliw kopalnych i ich pracowników poprzez programy przenoszenia pracowników do sektorów przyszłości po obu stronach basenu Morza Śródziemnego. Aby złagodzić destabilizujące skutki transformacji energetycznej w regionie, UE może stymulować i wspierać dywersyfikację gospodarczą państw rentierskich nadmiernie uzależnionych od zasobów paliw kopalnych.

4.22. W związku z rozwojem współpracy w dziedzinie energii między UE a położonymi w południowej części basenu Morza Śródziemnego krajami partnerskimi szczególną uwagę można by zwrócić na aktualizację istniejących układów o stowarzyszeniu. Rozdziały dotyczące energii i inwestycji można dostosować do nowych wyzwań. Pierwszoplanowe znaczenie mają zarazem zawarcie w układach rozdziałów dotyczących zrównoważonej polityki handlowej, a także ambitne wdrożenie międzynarodowych konwencji dotyczących praw człowieka oraz podstawowych konwencji MOP (wolność zrzeszania się, rokowania zbiorowe, praca przymusowa, praca dzieci, równość szans i równe traktowanie).

Bruksela, dnia 26 października 2023 r.

Oliver RÖPKE

Przewodniczący

Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego